

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Оволодіння професією педагога представляє собою довготривалий складний процес професіоналізації особистості, в якому професійна адаптація займає важливе місце. При цьому успішна професійна адаптація студентів першого курсу до умов навчання у вищому навчальному закладі виступає однією з умов ефективного виконання педагогічної діяльності. Процес адаптації першокурсників до навчання у вищих навчальних закладах відбувається в єдності дидактичного, професійного та соціально-психологічного аспектів. В залежності від успішності протікання процесу адаптації студентів-першокурсників до навчання у вищому навчальному закладі розрізняють: активний, пасивний рівні адаптації та дезадаптацію.

Перспективи подальшого дослідження передбачають розробку цілісної системи інтерактивних методів навчання у вищих навчальних закладах, метою якої є професійна адаптація студентів першокурсників до майбутньої педагогічної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Басовская С.Ю. Адаптация студентов на начальном этапе подготовки / С.Ю. Басовская // http://borytko.nm.ru/papers/subject5_3/basovskaya.htm. – Назва з екрана.
2. Бибрих Р.Р. Мотивационные аспекты адаптации студентов к учебному процессу в вузе / Р.Р. Бибрих // Психолого-педагогические аспекты адаптации студентов к учебному процессу в вузе: Сборник научных трудов. – Кишинев: изд-во Кишинев. госуд. ун-та, 1990. – с. 17-27.

3. Гришанов Л.К., Цуркан В.Д. Социологические проблемы адаптации студентов младших курсов / Л.К. Гришанов, В.Д. Цуркан // Психолого-педагогические аспекты адаптации студентов к учебному процессу в вузе: Сборник научных трудов. – Кишинев: изд-во Кишинев. госуд. ун-та, 1990. – с. 3-17.

4. Делікатний К.Г. Становлення студента: Питання адаптації випускника школи у вузі / К.Г. Делікатний. – К.: Знання, 1983. – 48 с.

5. Левківська Г.П. Адаптація першокурсників в умовах вищого закладу освіти: навч. посібник / Г.П. Левківська, В.С. Сорочинська, В.С. Штифурак. – К., 2001. – 128 с.

6. Макарова А.Н. Адаптация студентов к профессионально-педагогической деятельности: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук: спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / А.Н. Макарова. – Нижний Новгород, 2005.

7. Психологическое обеспечение профессиональной деятельности: учебное пособие / [С.А. Боровикова, Т.П. Водлазская, М. А.Дмитриева и др.]; под ред. Г. С. Никифорова. – СПб: изд-во С.-Петербургского ун-та, 1991. – 152 с.

8. Реан А.А. Психология адаптации личности: Учебно-научное издание. / А. А. Реан, А.Р. Кудашев, А.А. Баранов. – СПб: Медицинская пресса, 2002. – 352с.

9. Чайкіна Н.О. Психологічні аспекти забезпечення професійної адаптації практичних психологів / Н.О.Чайкіна // Психолого-педагогічні аспекти розвитку особистості в сучасному світі: Збірник наукових праць. – Полтава: Освіта, 2007.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Зубченко Вікторія Георгіївна – викладач кафедри соціальної педагогіки та психології КДПУ ім. В. Винниченка.

Коло наукових інтересів: проблеми професійної адаптації студентів.

УДК: 355.23 (064.2)

ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У ОСВІТНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Анатолій КАПЛЯ, Світлана МУКОМЕЛ, Максим УДОВЕНКО (Черкаси)

“Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості...” – цей основоположний принцип, закладений у Конституції України, повинен стати визначальним при розбудові гуманітарної стратегії розвитку України.

Майбутнє кожної нації визначає освіта. Українська нація – одна з найосвіченіших у світі. Її інтелект – це неоціненний та, на жаль, поки що не використаний повною мірою шанс для України. У сучасному глобалізованому світі освіта і наука стали визначальним чинником людського розвитку. Сьогодні вони є безальтернативним засобом національного самоутвердження. Повноцінним учасником глобальної економіки може бути лише та країна,

в якій інвестиції у розвиток людського потенціалу є вагомими і першочерговими. Країни, які свого часу зробили ставку на науку і освіту, тепер стали світовими лідерами [1].

На сьогоднішній день головною проблемою навчальних закладів з особливими умовами навчання, до яких відносяться і навчальні заклади цивільного захисту, це не стільки технічне забезпечення чи недосконала структура, скільки професіоналізм і культурний рівень офіцерського складу, широта кругозору і наукових підходів до вирішення нагальних проблем моралі, а також рівень інтелекту і духовності як професорсько-викладацького складу так і курсантів.

Виведення служби цивільного захисту на якісно новий технічний і культурний рівень, як передбачає Кодекс цивільного захисту України, означає (тут ми згодні з М. Григор'євим): «либо сокращение разрыва по сравнению с другими, либо собственный прорыв. Для соответствия требованиям сегодняшнего дня необходимо и то, и другое» [2]. А для цього необхідно, у першу чергу, радикально змінити систему професійної інтелектуальної підготовки і духовного виховання майбутніх фахівців служби цивільного захисту. «Побеждает та армия, которая умеет думать», – свого часу говорив один із найвідоміших представників російської військової реформи другої половини XIX століття М. Обручев, на нашу думку, ці слова можна у повній мірі віднести до усіх воєнізованих сфер діяльності нашої держави. Ті воєнізовані формування де є духовний стержень (і це можна сміло віднести до усіх воєнізованих формувань нашої держави) можуть забезпечити безпеку незалежної України у період, коли перед усім світом постали загрози, що мають транскордонний характер: тероризм, наркотрафік, економічна контрабанда, незаконна міграція, надзвичайні ситуації транскордонного характеру, прояви сепаратизму та інші види хвороб сучасної цивілізації. Змінилися форми і методи ведення військових операцій та реагування на надзвичайні ситуації різного рівня та ступеню тяжкості. Забезпечення національної безпеки держав у таких умовах стає наріжним каменем стабільного функціонування будь-якого суспільства.

У військових доктринах практично усіх держав світу у останні десятиліття з'явилося, а у вживанні міжнародного спілкування увійшло поняття «національна безпека», яке означає у загальному змісті систему забезпечення інтересів нації, захист від небезпек і загроз усієї сукупності інтересів особистості, суспільства та держави.

Відомо, що стан захищеності (безпека) – це основний бажаний стан особистості чи суспільства в цілому. Сьогодні будь-яка соціальна система, у тому числі система освіти, якщо вона не є ізольованою, систематично потрапляє під внутрішні та зовнішні впливи: рівновага кожного соціуму знаходиться під своєрідним «пресом» чужих йому сил як природного так і штучного походження. І ці впливи можуть бути як позитивними так і негативними. Стійкість системи до негативних впливів характеризується таким параметром, як «безпечність» [3, с. 169]. Безпечність є стійким розвитком любого соціуму, що поєднує у собі як наслідуваність так і прогрес.

Стійкість розвитку соціуму – це природне поєднання традицій і модернізації, що безпосередньо залежить від стану системи

освіти, від професіоналізму і загальної культури людей, які формують цей соціальний інститут. Досвід показує, ще кожна спроба відкинути традиції і займатися тільки нововведеннями, з самого початку приречена на невдачу. Так само неприйнятне штучне прищеплення традицій.

Можна виокремити різні рівні безпеки: внутрішню і зовнішню; військову, інформаційну, цивільну, техногенну, природну, екологічну, економічну, соціальну та ін. І, відповідно, небезпеки та її найсуворіші форми – загрози, тобто сукупність умов, процесів і факторів, що суперечать реалізації національних інтересів чи створюють їм небезпеки. Якщо є загроза, то держава повинна мобілізувати усі засоби на її нейтралізацію.

Забезпечення безпеки – це захист від можливих, нерегулярних, шкідливих для соціуму факторів: небезпек та загроз зовнішнього та внутрішнього характеру.

Зважаючи на особливе, на нашу думку, цивілізаційне значення даної проблеми, суспільствознавцями та соціологами у наш час активно обговорюється задум концепції суспільної безпеки, що є методологічною основою практично усіх досліджень, що вивчають проблеми забезпечення життєдіяльності соціальних інститутів. Концепцією національної безпеки, переважно, займаються військові спеціалісти та політологи.

Спираючись на проект концепції суспільної безпеки ми зробимо спробу розкрити зміст небезпек у освітній сфері на сучасному етапі розвитку суспільства. Перш за все, зазначимо, що будь-яке нормальне функціонування соціального суб'єкту потребує захисту як від постійних, так і від тимчасових небезпек та загроз. Безпека – найважливіша соціальна потреба як окремої особистості, так і суспільства в цілому. Гарантом його безпеки є держава як головний соціальний інститут політичної системи суспільства і системи освіти, яка соціалізує, виховує, формуючи певні цінності, культурні норми, навчає уникати і попереджувати появу ризиків у повсякденній діяльності особистості.

На сьогоднішній день науковці вважають, що нагальною є потреба у певній диференціації знань про безпеку і визначення таких напрямків досліджень, що не втрачаючи зв'язок своїх загальнотеоретичних можливостей, могли б сприяти просуванню вперед по конкретним напрямкам розвитку суспільства, збагачуючи знання та уявлення про досліджуване явище, пропонуючи свої висновки для практичного використання [4, с. 6].

До останнього часу політика забезпечення інтересів суспільства будувалася виключно виходячи з того, що техногенний вплив на людину не повинен перевищувати максимально

допустимої межі. Вимоги забезпечення безпеки людини і людства зводилися до виконання суто інженерних завдань.

У 70-і роки минулого століття стало зрозуміло, що таке розуміння забезпечення безпеки не відповідає розвитку світового співтовариства. Перед людством постала необхідність вирішення цілого ряду глобальних проблем.

У 80-х роках минулого століття була досягнута критична маса нового знання, а світ здійснив фазовий перехід від розумних форм людської цивілізації до інтелектуальної революції. З'явилася можливість, за допомогою застосування штучно створених систем і технологій, використання знань про вищі психічні якості людини проникати у його духовні, інтелектуальні сфери, створюючи позитивний чи негативний вплив, маніпулюючи особистістю на користь певним інтересам політичних сил та економічних потреб.

Важливим аспектом захищеності стала інформованість, система знань, освідченість, яка формує готовність відхилити загрози і небезпеки об'єктивно і суб'єктивно існуючі у сучасному світі по відношенню до усіх суб'єктів оточуючого світу.

Закон України «Про основи національної безпеки України» (стаття 7) розглядає у якості особливої загрози сучасного етапу суспільного розвитку незалежної держави послаблення інтелектуального потенціалу і зниження якості освіти [5]. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки визначає освіту у якості загальнонаціонального пріоритету на довготривалий період [6].

Особливого значення проблема забезпечення безпеки освітньої сфери набуває у наш час, коли Україна здійснює перехід до розвинутої ринкової економіки, до правової, демократичної, соціальної держави, що гарантує кожному громадянину республіки і кожному соціальному інституту право на вибір та свободу цього вибору.

Настав час, коли неможливим став подальший розвиток, виходячи із наявних у ринковому середовищі морально-етичних цінностей, критеріїв виживання і способів життєдіяльності людей, що базуються на споживанні матеріальних благ, споживацькій психології і культурі. Визначальним чинником стала здатність людей продукувати, накопичувати та використовувати нові знання, причому в інтересах людства у цілому.

Порівняно з минулим, сьогодні мова йде не просто про політичний, філософсько-соціологічний аспект забезпечення внутрішньої та зовнішньої безпеки держави, колективної безпеки, але, понад усе, про безпеку освіти як соціального

інституту, що формує культуру майбутнього суспільства, відповідає за безпечне майбутнє кожної нації.

Повертаючись до змісту поняття безпеки відзначимо, що дуже часто воно розуміється як гарантована законодавчими та практичними заходами захищеність і забезпеченість життєво-важливих інтересів особистості і суспільства від зовнішніх та внутрішніх небезпек та загроз. Але таке визначення зводить зміст безпеки до терміну «захищеність». Захищати – значить обороняти, загороджувати, закривати когось чи щось. При цьому принижуються і втрачаються найважливіші властивості і функції безпеки – превентивні дії забезпечення безпеки, зниження, ослаблення, нівелювання і попередження небезпек та загроз [7].

На жаль, більша частина науковців, розглядаючи безпеку, розуміють її як стан потенційної жертви, об'єкта небезпеки. Існує і така точка зору на безпеку: здатність об'єкта, явища, процесу зберігати свою природу і основну характеристику в умовах цілеспрямованого, руйнуючого впливу ззовні чи у самому об'єкті. Дана позиція проявляється яскраво у роботах В.А. Лисичкіна, Л.А. Шелепіна, Н.К. Петрова та ін.

Ще одна позиція науковців, що заслуговує на увагу, – безпека – це системна категорія, побудована на принципах стійкості, саморегуляції, цілісності. Системна категорія, призначена для захисту кожної із цих якостей системи, так, як руйнуючий вплив на будь-яку із цих якостей призведе до загибелі системи в цілому. Ми цілком підтримуємо таку позицію по відношенню до системи освіти у навчальних закладах цивільного захисту, які є гарантом безпеки не тільки держави, але і особливої культури середовища людей у погонах в цілому.

Безпека у ряді наукових робіт розглядається і як гарант життєдіяльності особистості і суспільства, що дозволяє зберігати і примножувати матеріальні і духовні цінності суспільства, його гуманізм.

Через які параметри ми розкриваємо стан захищеності кожної соціальної системи, кожного соціуму? Завдання безпеки виходить далеко за межі необхідного захисту певного стану системи. Вона полягає у формуванні умов, що забезпечують стабільний, прогресивний розвиток суспільних відносин, захищеність якісного стану суспільних відносин, що забезпечують прогресивний розвиток особистості, суспільства і держави [4, с. 14–16].

Загроза безпеці – це, перш за все, сукупність умов і факторів, що створюють конкретну небезпеку життєво-важливим інтересам особистості, суспільства і держави. Загроза може бути як зовнішньою так і внутрішньою в

залежності від того де розміщено джерело небезпеки. Це основна категорія, яку використовують політологи, аналізуючи розвиток сучасного суспільства в умовах глобалізації, вступу людства у техногенну еру.

Якщо загроза – крайня ступінь небезпеки, то ризик – суб'єктивна складова небезпеки. Виходить, що вивчаючи можливі небезпеки у взаємодіях людей, науковці вивчають поживне середовище, що породжує загрози які вимагають адекватного і «зібраного» реагування.

Потяг до безпеки обумовив формування соціальних інститутів і багатьох міжнародних організацій. В даний час науковці виокремлюють навіть декілька рівнів безпеки існування суспільної системи, які об'єктивно виникли під впливом сучасних факторів світового розвитку, глобальних проблем людства.

Рівні безпеки вибудовуються в залежності від того яким інтересам загрожує небезпека (рис. 1).

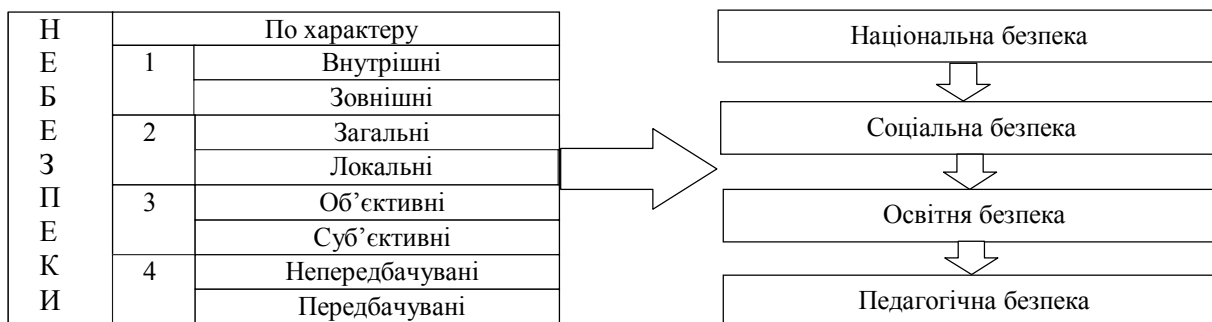


Рис. 1 – Рівні системи безпеки держави

Узагальнюючи всі точки зору, підсумуємо, що безпека – це відсутність загроз та небезпек для матеріальної та духовної сфери життєдіяльності любого суспільства, його цілісності і людства в цілому.

Нагальним і головним елементом поняття безпеки є загроза, як реальний показник небезпеки. Найвищий прояв небезпеки, загроза і боротьба з нею є змістом безпеки.

Відзначимо, що бути у безпеці – не означає існувати поза небезпеками. Небезпеки існують у всяких системах в силу діалектики. І у певних межах небезпеки, проблеми і труднощі не тільки неминучі, але і певною мірою навіть корисні, оскільки мають мобілізуючу роль. Не дозволяють з'являтися застою у відносинах і взаємодії у тій системі, котра уже вичерпала себе. Небезпеки стають причиною активної життєвої позиції, рішучої поведінки.

Як наслідок, безпека – це, перш за все, вишуканий захист від небезпеки, очікувана безпека, яку можна передбачити вчасно перебудувавшись, піти від її жорстких наслідків. Безпека, за своїм змістом, складає одну із основних умов саморозвитку кожного соціуму.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Розвиток людини – шлях у майбутнє України [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу: http://old.niss.gov.ua/book/dopov_zm/R2.pdf.
2. Григорьев Н.В. Армия и культура. Военные традиции как фактор Безопасности страны / Н.В. Григорьев // Военная мысль. – 2007. – № 5. – С. 43–47.
3. Чесноков Н.А. Формирование проблемы педагогической безопасности образовательных систем

/ Н.А. Чесноков // Мир образования – образование в мире. – 2008. – № 4. – С. 166–180.

4. Бузанова Я.В. Теория безопасности / Я.В. Бузанова, В.И. Ярочкин. – М.: Мир, 2005. – 176 с.

5. Закон України «Про основи національної безпеки України» [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15/print1394394700371778>.

6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>.

7. Пузикова С.М. Педагогические основы подготовки офицеров-пограничников в интересах обеспечения национальной безопасности Республики Казахстан: автореф. дис. на соискание учен. степени докт. пед. наук: спец. 20.01.04 “Воинское обучение и воспитание, боевая и оперативная подготовка” / С.М. Пузикова. – Алматы, 2010. – 42 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Капля Анатолій Миколайович - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри економіки та управління, начальник факультету пожежно-рятувальної діяльності Академії пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля.

Коло наукових інтересів: забезпечення педагогічної безпеки у освітній сфері України.

Мукмел Світлана Анатоліївна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та педагогіки, член-кореспондент Української академії акмеології.

Коло наукових інтересів: забезпечення педагогічної безпеки у освітній сфері України.

Удовенко Максим Юрійович - начальник сектору міжнародних зв'язків Академії пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля.

Коло наукових інтересів: забезпечення педагогічної безпеки у освітній сфері України.